

Koninklijk Paleis

Dam, Amsterdam

Op dinsdag 30 april 2013 is het Koninklijk Paleis in Amsterdam ter gelegenheid van de troonswisseling even het centrum van de wereld. Duizenden gasten, waaronder een aantal bevriende koningshuizen en het corps diplomatique, maken zich op voor een koninklijke gebeurtenis. De internationale pers is massaal aanwezig om verslag te doen. Omringd door de bestuurlijke elite van Nederland houdt koningin Beatrix haar laatste toespraak als vorstin. Met het ondertekenen van de Akte van Abdicatie doet ze afstand van de troon, ten gunste van haar oudste zoon.

Voor het paleis wachten 25.000 mensen in spanning af. Miljoenen mensen kijken via de televisie en internet naar de historische gebeurtenis. Even na half elf 's ochtends presenteert koning Willem-Alexander zich met zijn moeder en koningin Máxima op het balkon aan het volk. Willem-Alexander is de zevende vorst die tot Koning der Nederlanden wordt beëdigd.

Het achtste wereldwonder: van raadhuis tot paleis

Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander en Hare Majesteit Koningin Máxima, 30 april 2013.

Zilveren troffel, gebruikt tijdens de eerste-steenlegging op 28 oktober 1648.

Jacob van Campen presenteert zijn ontwerp voor een nieuw stadhuis aan de burgemeesters van Amsterdam. Wandschildering in de voorhal van het Rijksmuseum van de Weense kunstschilder Georg Sturm.

Het centrum van de macht

Al vanaf de Gouden Eeuw speelt het monumentale gebouw aan de Dam een rol in de vaderlandse geschiedenis. Het Koninklijk Paleis is oorspronkelijk gebouwd als stadhuis, om het oude raadhuis te vervangen. Het middeleeuwse gebouw past niet meer bij de internationale allure van de stad. Amsterdam is op dat moment namelijk het belangrijkste handelscentrum van de wereld. Het raadhuis steekt bovendien schril af bij de pracht en praal van de grachtenhuizen.

In 1639 worden de eerste plannen gemaakt voor de bouw van een nieuw stadhuis. Maar door interne strubbelingen en geldgebrek duurt het nog negen jaar voordat de eerste steen wordt gelegd. Met de Vrede van Münster in 1648 komt er officieel een einde aan de Tachtigjarige Oorlog met Spanje. Daardoor is er meer geld beschikbaar om van het nieuwe stadhuis het mooiste gebouw van Europa te maken. Het pand moet kunnen wedijveren met het Louvre in Parijs en het Dogepaleis in Venetië. De totale kosten zullen uiteindelijk 8,5 miljoen gulden bedragen.

De Burgerzaal.

De eerste steen

Jacob van Campen wordt na een prijsvraag uitgekozen tot architect van het ambitieuze project. Hij overtuigt de burgemeesters van Amsterdam met een ontwerp van een monumentaal gebouw in Hollands classicistische stijl; klassieke vormen en een strakke symmetrie worden gecombineerd met ornamenten uit de Griekse en Romeinse bouwkunst. Het gebouw moet een afspiegeling zijn van Gods schepping. Als een universum in het klein; symmetrisch en volmaakt.

Om in de historische binnenstad ruimte te maken, moeten er 65 huizen worden gesloopt. Op 20 januari 1648 gaat de eerste paal de drassige grond in. Uiteindelijk worden er als fundering voor het nieuwe stadhuis 13.659 bomen gebruikt. Negen maanden later metselen de kinderen van de vier burgemeesters samen de eerste steen.

Deze Delfts blauwe replica van het Koninklijk Paleis wordt vanaf 1986 door KLM aan pasgetrouwde echtparen cadeau gedaan, als ze hun huwelijksreis in de Royal Class beginnen. Verzamelaars betalen er gemiddeld 225 euro voor. Ter gelegenheid van de inhuldiging van koning Willem-Alexander biedt KLM op 30 april 2013 de Business Class-passagiers eenmalig een speciale editie van het paleis aan.

Het oude stadhuis in Amsterdam (1658), Jacob van der Ulft.

Brand verwoest oude raadhuis

Naast het bouwterrein ligt dan nog het oude gotische raadhuis, dat tot de oplevering van het nieuwe stadhuis in gebruik blijft. De burgemeesters en schepenen werken er onder één dak met de wettelijke en rechterlijke macht. Ook doet het pand dienst als gevangenis en geldwisselkantoor. In de nacht van zondag 7 juli 1652 brandt het oude raadhuis tot de grond toe af. Jacob van Campen kan nu een nog groter stadspaleis maken. Maar tussentijds krijgt hij ruzie met zijn opdrachtgevers over de strakke symmetrie van het gebouw. Een jaar voor de oplevering wordt hij daarom als bouwmeester vervangen door Daniël Stalpaert. Het pand krijgt uiteindelijk een oppervlakte van 80 bij 67 m. Daarmee is het stadhuis het grootste niet-religieuze gebouw van de 'oude' wereld. Op 29 juli 1655 wordt het eerste deel alvast in gebruik genomen.

Het achtste wereldwonder

Iedereen is onder de indruk van het allure en grootsheid van het stadhuis. De dichter Joost van den Vondel vergelijkt het met het Capitool in Rome, zijn collega Constantijn Huygens gaat zelfs nog een stap verder en noemt het gebouw 'het achtste wereldwonder'. Voor de afwerking worden bekende kunstenaars benaderd, zoals de Antwerpse beeldhouwer Artus Quellinus. Hij maakt onder andere de indrukwekkende timpanen aan de voor- en achterzijde van het stadhuis. Aan de kant van de Dam wordt boven het timpaan een

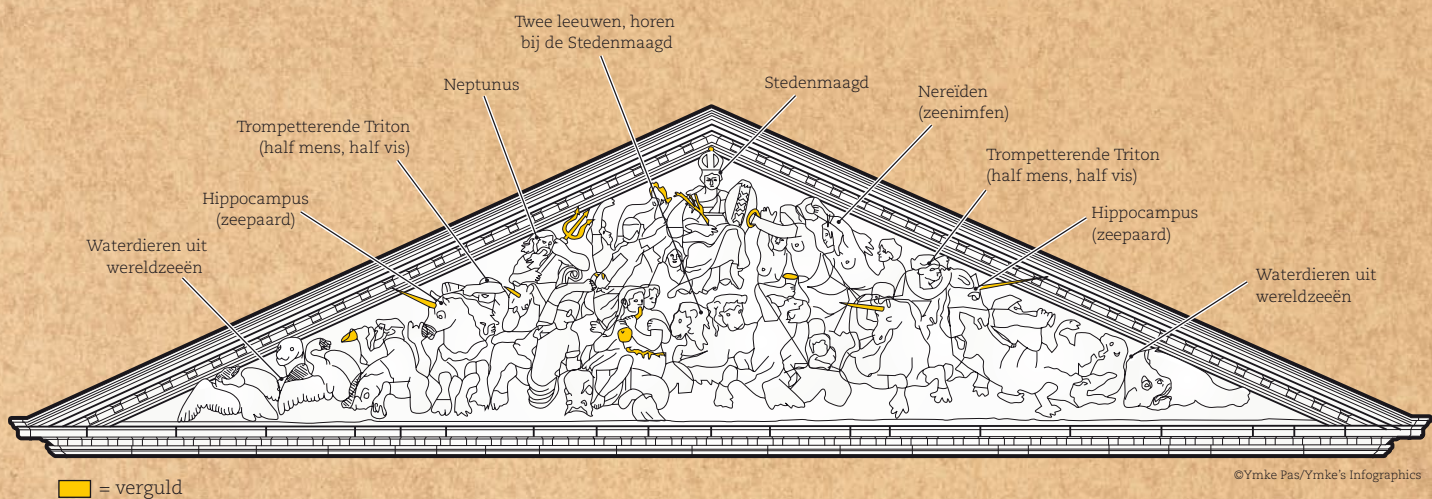
Het stadhuis op de Dam in Amsterdam (1672), Gerrit Adriaensz. Berckheyde.

beeld geplaatst, ter verwijzing naar de Vrede van Münster. Op het timpaan aan de achterkant van het pand strekt de Amsterdamse Stedenmaagd haar handen uit naar de continenten Europa, Azië, Amerika en Afrika. Ze neemt schatten uit heel de wereld in ontvangst. De werelddelen worden in de vloer van de indrukwekkende Burgerzaal ingelegd met Italiaans marmer.

Beroemde 17^e-eeuwse meesters zoals Ferdinand Bol en Govert Flinck maken schilderijen voor het nieuwe stadhuis. Ook Rembrandt krijgt een opdracht. Hij moet een doek maken dat de strijd van Julius Civilis tegen de Romeinen verbeeldt. Daarmee willen de regenten een parallel trekken met hun strijd tegen de Spaanse machthebbers. Maar als Rembrandt *De Samenzwering van Claudius Civilis* presenteert, wordt het schilderij afgekeurd omdat men het te donker vindt. De burgemeesters vinden het ook ongepast dat de leider van de opstand als een oude, zwakke man is afgebeeld. (Het schilderij komt uiteindelijk terecht in de collectie van het Nationaal Museum in Stockholm.)

In de globe van de god Atlas treffen de restaurateurs bij de meest recente renovatie een loden buis aan. Daarin zit een foto van de restauratieploeg uit 1916, met hun handtekeningen. De loden buis wordt teruggeplaatst in de globe, vergezeld van een boodschap van de huidige restaurateurs voor toekomstige generaties.

Het timpaan

Het timpaan aan de voorkant van het paleis is van wit Carraramarmer en is twintig m breed. Het thema van de beeldengroep is: *De zeegoden brengen hulde aan de Stedenmaagd*. De Stedenmaagd is de personificatie van de stad Amsterdam. Ze draagt de kroon die de Oostenrijkse keizer Maximiliaan in de 15^e eeuw aan de stad schenkt. De Stedenmaagd houdt een olijftak in haar hand en het stadswaapen van Amsterdam (met de drie Andreaskruisen). Twee leeuwen liggen aan haar voeten. De Stedenmaagd wordt omringd door het gevolg van de zeegod Neptunus. Op schelpen trompetteren tritons (meermannen: half mens, half vis). Ze zitten op hippocampussen, een soort zeepaarden. Nereïden (zeenimfen die Neptunus begeleiden en zeelieden in zware stormen te hulp schieten) huldigen de Stedenmaagd met lauwerkransen. Verder zijn er allerlei soorten waterdieren, dolfinen, krokodillen en zwanen te zien. Ze verwijzen symbolisch naar de wereldzeeën.

Lodewijk Napoleon wordt in 1806 koning van het Koninkrijk Holland. Vier jaar later wordt hij door zijn broer gedwongen af te treden.

Koningin Hortense de Beauharnais voelt zich als bewoonster van het paleis niet op haar gemak: 'Als je het raam openzet, komt uit de gracht een putlucht en een walm van zwavel naar binnen.'

'Zonder enig gemak en gerief'

Het gebouw is tot 1795 in gebruik als stadhuis. Tijdens de Bataafse Revolutie wordt de bestuurlijke elite van het land met Franse steun verdreven. De Republiek wordt een vazalstaat van Frankrijk. Napoleon Bonaparte installeert zijn broer Lodewijk Napoleon in 1806 op de troon, als vorst van het nieuwe Koninkrijk Holland.

De koning gaat aanvankelijk met zijn vrouw Hortense de Beauharnais in Den Haag wonen. Maar de belangrijkste stad van het land is nog steeds Amsterdam. Lodewijk Napoleon wil daarom verhuizen en eist het stadhuis op als woonpaleis. De enige functie die in het gebouw mag worden voortgezet is die van geldwisselkantoor. Een adviseur probeert de koning nog op andere gedachten te brengen:

Het stadhuis bezit geen enkel voordeel dat essentieel is voor het paleis van een soeverein.

Koude, vochtige, zeer grote en droefgeestige kamers zonder enig gemak en gerief.

Maar Lodewijk Napoleon drukt zijn zin door en laat het stadhuis grondig verbouwen. Over de volle breedte van het midden van de voorgevel wordt een imposant balkon aangebracht, zodat het volk de koning kan toejuichen. Het paleis wordt ingericht in Franse empirestijl, die net als de architectuur van het gebouw geïnspireerd is op de klassieke oudheid.

Portret van Willem I, Koning der Nederlanden (1819), Joseph Paelinck. Willem I wijst naar een kaart van het Nederlands-Indische eiland Java, dat tijdens de Napoleontische tijd in Franse handen is. De kolonie komt na de val van Napoleon weer onder Nederlands gezag.

Paleis in bruikleen

Koningin Hortense de Beauharnais is diep ongelukkig in Amsterdam. In haar memoires schrijft ze later: 'Mijn appartement keek uit op een kerk. De atmosfeer was er vreselijk en als je de ramen openzette, kwam er uit de gracht alleen maar een putlucht en een walm van zwavel naar binnen. Men kon zich geen triester woonoord voorstellen.' Ze keert al snel terug naar Frankrijk. Op 2 juli 1810 doet Lodewijk Napoleon, daartoe gedwongen door zijn oudere broer, afstand van de troon. Het land wordt onderdeel van het Franse Keizerrijk. De Dam heet vanaf dat moment de Place Napoleon. Na de val van de kleine Franse keizer geeft prins Willem Frederik van Oranje-Nassau het paleis in december 1813 formeel terug aan de stad Amsterdam. Het koning krijgt het pand in bruikleen; zijn eerste officiële gast is de Russische tsaar Alexander I. Pas in 1936 wordt het paleis officieel eigendom van de overheid, de regering betaalt Amsterdam er tien miljoen gulden voor.

Koning Lodewijk Napoleon geeft in 1808 opdracht om aan de gevel van zijn paleis – over de volle breedte van het middenrisaliet – een groot balkon aan te brengen. Smederij Jan Jonker maakt voor 2000 gulden een sierlijk hek, met 92 in bladgoud vergulde leeuwen. In 1937 wil men ter gelegenheid van het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina het paleis in de oorspronkelijke 17^e eeuwse staat terugbrengen. Bij de restauratie blijkt dat het balkon betonrot vertoont en onveilig is. Daarom wordt het balkon met tweederde deel verkleind, een aantal bladgouden leeuwen verdwijnt spoorloos. Bijna zeventig jaar later ontdekt historisch onderzoeker Jane Borst op een rommelmarkt in Den Haag een onderdeel van het nationale balkon en ze koopt voor 430 euro een koninklijk souvenir.

Onderduikers en een baby

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog gaat opzichter Adriaan Perfors met zijn vrouw en hun twee zonen in de voormalige cipierswoning van het paleis wonen. Hij beschermt tijdens de oorlog het gebouw tegen indringers en dieven. Het interieur is deels gestript; de marmeren beelden worden stevig ingepakt, de houten plafondschildering van de Burgerzaal gaat in grote kisten naar de kelder, de schilderijen worden opgeslagen in een bunker in de duinen. Onder de keukentrap van het paleis metselt Perfors een muurtje waarachter het tafelzilver, de kroon, de koninklijke staf en de rijksappel worden verstopt.

Het Koninklijk Paleis bezit dankzij de vasthoudendheid van Lodewijk Napoleon de grootste collectie empiremeubelen ter wereld.

Tijdens de oorlog zitten in het paleis verschillende onderduikers verborgen, waaronder een Joodse arts met zijn hond. Op 18 april 1945, twee weken voor de bevrijding, bevalt de echtgenote van Adriaan Perfors in het paleis van een baby. Het meisje wordt naar koningin Wilhelmina genoemd. Als op 5 mei 1945 de capitulatie via de radio bekend wordt gemaakt, hijst Adriaan Perfors met gevaar voor eigen leven een oranje vlag op de koepel van het paleis.

Drie vorstinnen en een vorst

Op 4 september 1948 is het paleis het decor van de abdicatie van koningin Wilhelmina. Nadat ze in de Mozeszaal de akte heeft getekend, verschijnen de oude en de nieuwe vorstin op het balkon om het Nederlandse volk te groeten. Wilhelmina trekt zich terug op paleis Het Loo in Apeldoorn. Sporadisch komt ze nog naar Amsterdam. In 1953 wordt ze gefotografeerd op het dak van het Koninklijk Paleis in Amsterdam, tijdens het maken van een schilderij van de koepel. Na een restauratie in 1960 wordt het paleis opengesteld voor het publiek. Op 30 april 1980 aanvaardt prinses Beatrix de troon van haar moeder, koningin Juliana, en herhaalt de beroemde balkonscène zich. 33 jaar later wordt Beatrix op deze historische plek opgevolgd door haar zoon, Willem-Alexander.

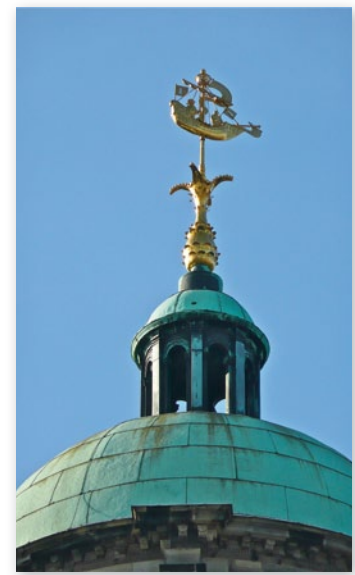

Koning Willem-Alexander met zijn vrouw koningin Máxima en hun drie kinderen, vlnr. kroonprinses Catharina-Amalia, prinses Ariane en prinses Alexia.

Van het Koninklijk Paleis in Delfts blauw bestaan verschillende versies. Bij oudere exemplaren is het torentje achtkantig, latere modellen hebben een zeskantige toren. De oudste miniaturen zijn het meest waard. Een nóg exclusiever model is de grote broer van dit paleisje. De replica is maar liefst 50 cm lang, 27 cm hoog en 11 cm breed. Het wordt sinds 2004 jaarlijks in een oplage van telkens één gemaakt voor de winnaar van het golftoernooi KLM Open. Het grote model is niet met jenever gevuld.

Het paleis in de 21e eeuw

Vanaf 2005 gaat het paleis langdurig dicht voor een renovatie van het interieur. De kosten van deze enorme operatie zijn 67 miljoen euro. De muren van Bentheimer en Oberkirchner steen worden in 2011 schoongemaakt en bijgeschilderd. Ook de timpanen aan de voor- en achterkant van het paleis krijgen en opknapbeurt, details van de mythologische beelden worden met bladgoud verguld. Het paleis heeft tegenwoordig, naast een bestaan als museum, vooral een ceremoniële functie. Bij staatsbezoeken logeert het bezoekende staatshoofd met zijn of haar gevolg in het Koninklijk Paleis. Er zijn ruim honderd bedden beschikbaar. Op de dagen dat het paleis niet voor ontvangsten wordt gebruikt, is het gebouw geopend voor het publiek.

Wilhelmina op het dak van het paleis

Na haar aftreden als koningin in 1948 brengt Wilhelmina nog af en toe een bezoek aan het Koninklijk Paleis in Amsterdam. Op 12 oktober 1953 wordt ze gefotografeerd op het dak van het paleis, als ze een schilderij maakt van het torentje. Even later arriveert haar privésecretaris voor een afspraak op het paleis. Een lakei verwijst Sophie Booy barones van Randwijck naar het dak, waar ze prinses Wilhelmina in opperste concentratie aantreft. Na het overlijden van de oude vorstin in 1962 krijgt de barones dit kleine schilderij, als herinnering aan haar voormalige werkgever.

Schilderij gemaakt door prinses Wilhelmina, 1953.

Keizersgracht 319, Amsterdam

Het centrum van Amsterdam bestaat sinds de 17^e eeuw uit negentig kunstmatige eilanden, die door 240 bruggen met elkaar verbonden zijn. Daarmee doet de stad zijn bijnaam 'Venetië van het Noorden' eer aan.

Minder bekend is dat ook een aantal grachtenhuizen een Venetiaanse inspiratiebron hebben. Bouwmeester Vincenzo Scamozzi uit Venetië publiceert in 1615 het ordeboek *L'Idée della Architettura Universale*. Zijn ideeën over symmetrie, maten en verhoudingen en het gebruik van symbolen uit de klassieke oudheid maken in heel Europa indruk. Het boek wordt een bestseller en leidt zelfs tot een nieuwe bouwstijl: het Hollands classicisme.

De allereerste halsgevel

De stijl past uitstekend bij het groeiende zelfbewustzijn van de nog jonge Republiek. De architecten Jacob van Campen, Pieter Post en Philips Vingboons zijn belangrijkste vertegenwoordigers van het Hollands classicisme. De jongste van dit drietal, Philips Vingboons, geeft in 1638 zijn visitekaartje af met een spraakmakend ontwerp voor een nieuw soort gevel.

Uw onderdanigste dienaar

PHILIPS VINGBOONS.

Hij versimpelt de traditionele trapgevel van een woonhuis op Herengracht 168 tot een strakke klassieke vorm met twee rechte hoeken. Deze halsgevel leidt in de bouwkunst tot een kleine revolutie. De combinatie van moderne en klassieke vormen is hét gesprek van de dag.

Een overtreffende trap

Het huis op Herengracht 168 is nog maar net opgeleverd of Philips Vingboons wordt al benaderd door de 51-jarige Daniël Soyhier. Hij is de zoon van Nicolaes Soyhier, een van de rijkste inwoners van de stad. Zijn vader is een hande-

Italiaanse bouwmeester zorgt voor een revolutie aan de Amsterdamse grachtengordel

laar in zijden stoffen en woont op de Keizersgracht, in het beroemde Huis met de Hoofden. Daniël heeft op 800 meter van het ouderlijke huis, op 7 januari 1639, een kavel bouwgrond gekocht. Voordat hij hier een woning kan laten bouwen, moet er eerst nog een oude schuur worden gesloopt. En ondertussen is hij op zoek naar een architect. Soyhier droomt van een huis dat in uitstraling alle andere grachtenpanden overtreft. En daarvoor is hij aan het juiste adres bij Vingboons. Vanaf het allereerste moment klikt het tussen de twee mannen.

De frustratie van een talent

Zowel Daniël Soyhier als Philips Vingboons hebben eenzelfde achtergrond. Hun families zijn bij het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog, na de inname van Antwerpen door de Spanjaarden, naar Amsterdam gevlucht. En beide mannen zijn rooms-katholiek, wat ook een band scheidt. Maar het katholieke geloof speelt de architect parten. De overheid passeert hem telkens bij grote bouwprojecten en hij vermoedt dat zijn geloofsovertuiging daar iets mee te maken heeft. Vingboons' ontwerp voor het nieuwe stadhuis op de Dam

Na de dood van Nicolaes Soyhier in 1642 erft zijn zoon Daniël Soyhier maar liefst 42 schilderijen, waaronder dit schilderij van Peter Paul Rubens en Frank Sneyders. Het doek hangt enige tijd in de 'grootte sael' van Keizersgracht 319. Constantijn Huygens, de grootste Nederlandse dichter uit de Gouden Eeuw, was bevriend met Soyhier en beschrijft het schilderij in zijn autobiografie. De Medusa van Rubens werd volgens hem door Nicolaes Soyhier achter een doek verborgen gehouden, omdat het zo angstaanjagend was. Het schilderij maakt nu deel uit van de collectie van het Kunsthistorisches Museum in Wenen.

wordt bijvoorbeeld volkomen genegeerd. Aan zijn unieke talent kan het in ieder geval niet liggen. Zijn collega Jacob van Campen gaat er uiteindelijk met de prestigieuze opdracht vandoor. Philips Vingboons voelt zich geboycot, maar hij zit niet bij de pakken neer. De jonge architect ontwerpt voor rijke kooplieden het ene na het andere grachtenhuis. Daniël Soyhier hoort met zijn – via de VOC vergaarde – fortuin ook tot deze nouveau riche.

Een strakke symmetrie

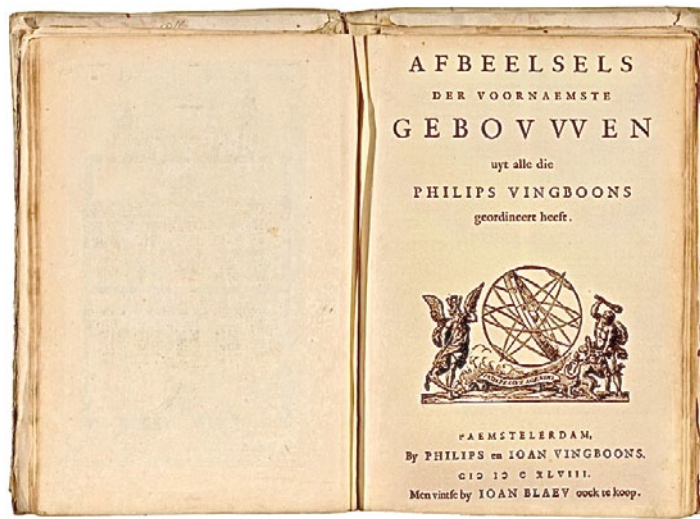
De modern halsgevel van Vingboons op Herengracht 168 leidt tot uiteenlopende reacties. Men vindt het ontwerp vooral gedurfd. Daniël Soyhier wil met zijn nieuwe huis minstens zo'n grote indruk

maken. Maar de architect laat zich niet verleiden om een exacte kopie van Herengracht 168 te maken. Philips Vingboons bestudeert de ordeboeken van Scamozzi en tekent voor Soyhier uiteindelijk een stijlvol koopmanshuis met een strakke symmetrie. Het ontwerp doet denken aan een klassieke Romeinse tempel. De gevel wordt opgetrokken uit witte Bentheimer zandsteen. Daaraan dankt het huis ook zijn bijnaam 't Witte Huys. Het pand heeft een verhoogde halsgevel met maar liefst vier frontons, twee oeils-de-boeuf, weelderig beeldhouwde klauwstukken, siervazen en festoenen rond de hijsbalk.

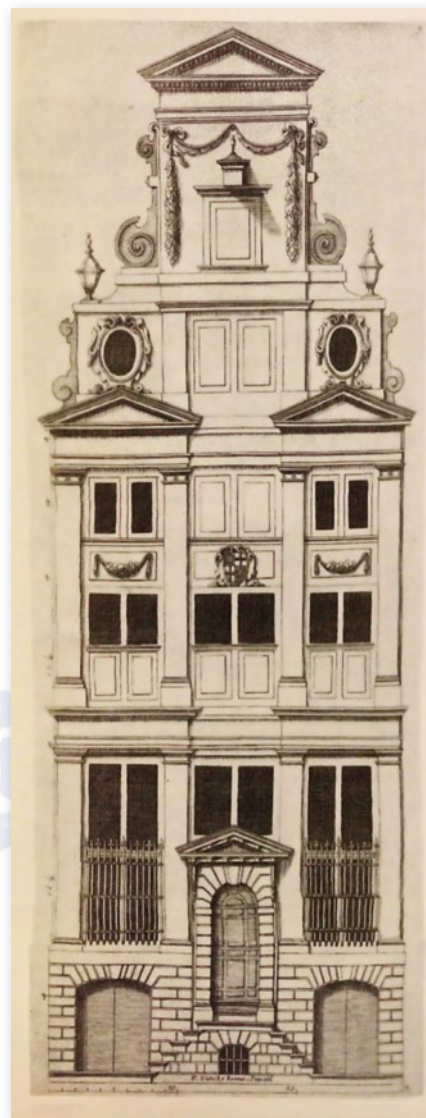

Toelichting bij de ontwerptekening van 't Witte Huys op Keizersgracht 319, uit het boek *Afbeeldings der voornaemste gebouwen uyt alle die Philips Vingboons geordineert heeft* (1648).

— De 'voornaemste gebouwen' —

Philips Vingboons publiceert in 1648 en 1674 een overzichtswerk in twee delen met zijn complete oeuvre. Wellicht is de architect zo gefrustreerd over erkenning en het uitblijven van grote bouwopdrachten, dat hij met *Afbeeldings der voornaemste gebouwen uyt alle die Philips Vingboons geordineert heeft* wil laten zien tot welke ontwerpen hij in staat is.

Dit voorgestelde Gebouw, waer van de Gevel t'eenemaal van witte Bentheimer steen is, heeft *S^r. Daniel Soyhier*, in den Iare 1639 laeten bouwen; is van binnen seer kostelijck betrocken, en met diversche Kamers versien, die seer sierelijck opgemaect sijn, als oock van Solder en Schoorsteen, gelijk op de Gront mede vertoont wort de grootte van alle de Kamers, heeft een Tuyn van 70 voeten langh, welke ick om de kleynhey van plaets niet heb konnen vertoonen: staet binnen *Amsterdam* op de Oostsijde van de Keyfers-graft, schuyns over den Schouburgh.

KLM-huisje #69 wordt voor het eerst uitgegeven in 1994.

Klassieke zuilenpartij

De voorname uitstraling van Keizersgracht 319 wordt verder benadrukt door het gebruik van Toscaanse en Dorische pilasters. Deze halfplatte zuilen zorgen voor een optische illusie door diepte te suggereren. Het is overigens voor het eerst dat Philips Vingboons dit soort zuilen toepast bij een woonhuis. En dat is opmerkelijk. Een smalle gevel leent zich door de breedte- en hoogteverhouding namelijk niet direct voor een prominente zuilenpartij.

Het voorhuis krijgt in het midden een lange hal, die helemaal tot achter doorloopt. Zo'n gang is in de 17^e eeuw nog een noviteit. Aan beide kanten van de entree liggen

twee smalle zijkamers. Tussen het voor- en achterhuis zit een kleine binnenplaats, voor extra daglicht. Het achterhuis bestaat uit een 'grote sael' waar muziek gemaakt kan worden. De bovenverdiepingen hebben eenzelfde indeling en zijn via een spiltrap te bereiken. Achter het pand ligt een tuin van maar liefst 20 m diep.

Aanvankelijk heeft de gevel van 't Witte Huys vier frontons. Bij een verbouwing in de 18^e eeuw wordt de entree verplaatst naar de rechterkant van het huis. Deze foto is gemaakt aan het begin van de 20^e eeuw.

Nog een schilderij ...

Na de oplevering gaan Daniël Soyhier en zijn vrouw Marija van Os eind 1639 in 't Witte Huys wonen. Als zijn zus Susanna weduwe wordt, laat hij in 1650 een huis naast dat van hem bouwen. Dit pand met een trapgevel van rode baksteen wordt in de volksmond 't Roode Huys genoemd. Soyhier geeft tegen het einde van de 17^e eeuw de kunstenaar Jan van der Heijden opdracht om een schilderij te maken van de twee huizen. Soyhiers vrouw Marija wordt in de deuropening afgebeeld.

Kunstenaar Jan van der Heijden (1637-1712) schildert tegen het einde van de Gouden Eeuw de Keizersgracht, met 't Witte Huys en 't Roode Huys. Via een veiling in Hamburg komt het schilderij in 1912 in bezit van het Staatliche Museum in Kassel. Jan van der Heijden is in de 17^e eeuw overigens niet alleen actief als kunstenaar, hij is ook de uitvinder van de brandweerspuit (1672) en de straatlantaarn (1669).

Mogelijk staat Soyhiers vrouw Marija boven aan de bordestrap afgebeeld.

Een ontdekking uit 1639

Nadat Daniël Soyhier en zijn vrouw zijn overleden, maakt de volgende eigenaar het grachtenpand omstreeks 1700 nog chiquer. De entree wordt naar de rechterkant verplaatst waarbij de centrale bordestrap en het fronton boven de deur verdwijnen. De strakke symmetrie van de gevel is met deze ingreep doorbroken, maar de nieuwe indeling zorgt voor extra woonruimte. Bouwhistorici betwijfelen in de 20^e eeuw of de entree van Keizersgracht 319 ooit echt in het midden van het pand heeft gezeten, zoals een bouwtekening uit 1639 suggereert. Het bewijs voor deze aanpassing is recent ontdekt achterin de meterkast van de kelder. Het rechterluik blijkt rond 1700 inderdaad te zijn vervangen door een deur en een bordestrap. Het originele scharnier van het verdwenen luik zit verstopt achter een elctriceitsbuis.

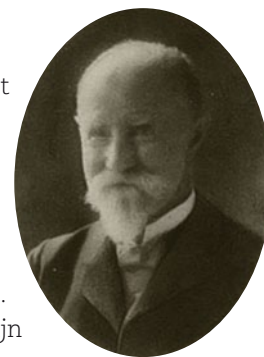
Imposant stucwerk

Het huis is aan het begin van de 18^e eeuw een lust voor het oog, maar de inrichting overtreft alles. De nieuwe marmeren hal straalt grandeur uit. De beroemde beeldhouwers Ignatius van Logteren en zijn zoon Jan hebben de entree voorzien van weelderig stucwerk, in de stijl van Lodewijk XIV. Een hoogtepunt zijn de reliëfs van vier wulpse vrouwen. De details in bladgoud verwijzen naar de vier continenten die in de 18^e eeuw bekend zijn.

Nadat de indeling van de parterre rond 1700 is gewijzigd, krijgt de zaal aan de grachtzijde een royale afmeting. Kunstenaar Jacob de Wit leeft zich uit op het plafond en creëert een optische illusie. De spelende en door de lucht vliegende cherubijnen lijken daardoor los te komen van de achtergrond. Op de wanden schildert de 18^e-eeuwse meester Isaac de Moucheron een fraaie impressie van een Italiaans landgoed.

Een jonge koffiehandelaar

Het interieur van een ander deel van het huis krijgt een eeuw later, onder leiding van Georg Carl Valentin Schöffler, definitief vorm. Schöffler komt uit een familie van koffiehandelaren. Op 1 mei 1865 is zijn vader teruggetreden als eigenaar van handelshuis Hofmann, Schöffler & Co. Hij heeft de scepter overgedragen aan zijn twee zonen en een neef. Carl Schöffler is dan 24 jaar en maakt zich in de zomer van 1865 op voor de volgende grote stap in zijn leven. Enkele maanden later trouwt hij met zijn grote liefde, Ottilie Bunge. Zijn echtgenote is dan net zeventien jaar geworden. Het paar gaat op de Keizersgracht 319 wonen.

Koffiehandelaar
Carl Schöffler.

Een oud-Hollandse stijlkamer

Schöffer heeft naast zijn werk als koffiehandaelaar een passie voor kunst. Hij is lid van de Raad van Bestuur van het Rijksmuseum, voorzitter van kunstenaarsvereniging Arti & Amicitiae en voorzitter van de Koninklijke Oudheidkundige Vereniging. Otilie heeft haar blik vooral op de toekomst gericht. Ze is een feministe avant la lettre.

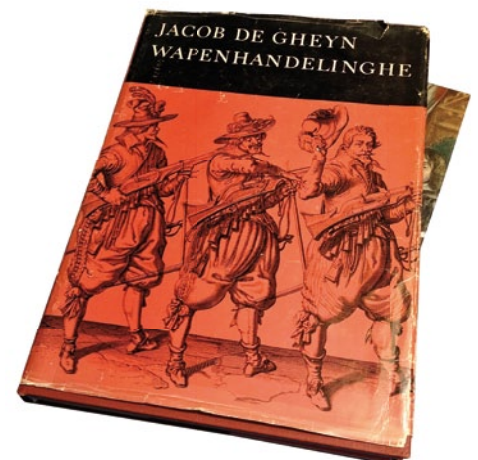
Historisch wapentuig

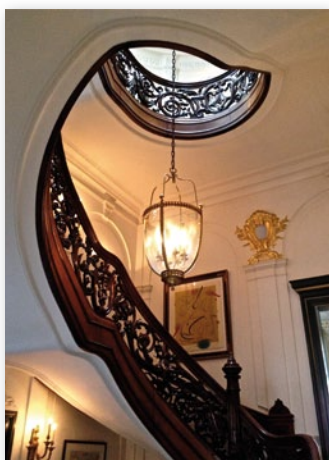
De metershoge schouw wordt versierd met een Delfts blauw tegeltableau. Op elke tegel staat een schutter met een wapen afgebeeld. Deze illustraties zijn ontleend aan het 17^e-eeuwse instructieboek *Wapenhandelinghe* van Jacob de Gheyn II (het boek hoort sindsdien tot de vaste inventaris van Keizersgracht 319).

Tussen het voor- en achterhuis wordt een fraaie wenteltrap van kostbaar Amerikaans mahoniehout geplaatst. In het houtsnijwerk is onder anderen Mercurius, de god van de handel, te herkennen. Uit deze periode dateert ook de deur van het voorhuis, in empirestijl, en het snijraam van bladgoud boven de entree. Rond de eeuwisseling krijgt het pand een andere bewoner. Keizersgracht 319 wordt vanaf 1900 verhuurd aan de Duitse koffiehandaelaar Johann Thomas Douqué. Hij is geboren in Koblenz en woont sinds vijf jaar met zijn vrouw Henriette in Amsterdam. Omdat zowel Schöffer en Douqué in dezelfde branche werken, kennen ze elkaar waarschijnlijk al enige tijd.

De echtgenote van Carl Schöffer is lid van de vrouwenvereniging Arbeid Adelt en strijdt voor het vrouwenkiesrecht. De moderne denkbeelden van Otilie stroken niet altijd met de conservatieve smaak van haar man. Carl Schöffer laat in 1870 de achterkamer van hun huis inrichten in oud-Hollandse stijl. De wanden worden bekleed met kostbaar goudleerbehang en afgewerkt met een houten lambrisering. Over de kleur daarvan zal nog menig bezoeker zich verbazen: turkoois.

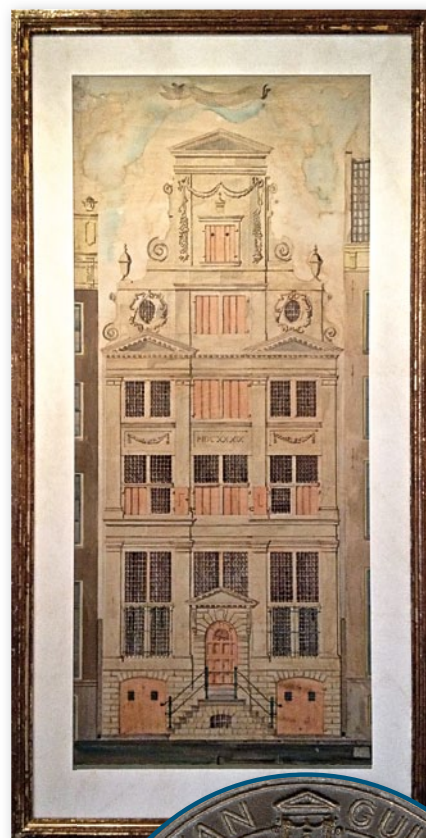

Geen geld voor restauratie

Ottolie Schöffers overlijdt plotseling in het voorjaar van 1909. Haar man Carl is gebroken van verdriet en wil het verleden achter zich laten. Hij verhuist naar Scheveningen. Het huis op de Keizersgracht 319, waar hij zo gelukkig is geweest met zijn jeugdliefde Ottolie, gaat in de verkoop. In december van hetzelfde jaar biedt Carl Schöffers het pand op een veiling te koop aan, voor 50.000 gulden. Maar op het laatste moment wordt het huis onderhands verkocht aan huurder Johann Thomas Douqué. Hij overlijdt in 1942 en woont tot die tijd met zijn vrouw en hun zes kinderen op Keizersgracht 319.

Het gezin van Johann Thomas Douqué en zijn vrouw Henriette, begin jaren twintig.

Na zijn overlijden wordt het pand voor 90.000 gulden verkocht aan de NV Wijnula, de binnenvaartrederij van de compagnons Wijnhoff, Van Gulpen en Larsen. Voordat het bedrijf hier zijn intrek kan nemen, wordt het monument in 1943 onder leiding van de bekende architect A.A. Kok opgeknapt. Op basis van het ontwerp uit 1639 wordt een restauratieplan gemaakt. Het is de bedoeling dat de gevel in de oorspronkelijke staat wordt hersteld. Maar er is geen geld voor de benodigde bouwmaterialen. De Bentheimer natuursteen is in de oorlogsjaren te duur. Daarom blijft het bij een kleine opknopbeurt, waarbij de verweerde gevel wit wordt geschilderd. Na de restauratie betreft de NV Wijnula in 1944 het pand. Bij het 50-jarig jubileum wordt een bronzen penning uitgegeven met een afbeelding van het huis.

Koffiehandelaar Johann Thomas Douqué.

De wanden in de voorkamer worden in de 18e eeuw beschilderd door Isaac de Moucheron (1667-1744). Mogelijk is het een afbeelding van Villa d'Este bij Rome. Opvallend is dat de bedienden kleiner zijn afgebeeld dan de hoofdpersonen. Werk van De Moucheron bevindt zich onder andere in het Rijksmuseum in Amsterdam, het Louvre in Parijs en het Metropolitan Museum of Art in New York.

't Witte Huys

In 1979 wordt het rijksmonument verkocht aan filmproducent Rob Houwer. Hij vestigt op Keizersgracht 319 het kantoor van De Verenigde Nederlandsche Filmcompagnie. Houwer is een toonaangevende producent en verantwoordelijk voor films als *Turks Fruit* (met 3,5 miljoen bezoekers de best bezochte speelfilm uit de Nederlandse filmgeschiedenis) en *Soldaat van Oranje*. Het souterrain van Keizersgracht 319 laat hij inrichten als privébioscoop. Regelmatig vinden er in 't Witte Huys audities plaats voor nieuwe speelfilms.

Het huis met de 3000 tegels

Samen met enkele partners lanceert Houwer enkele jaren later vanuit het pand Filmnet, de eerste commerciële televisiezender van Nederland. Maar als kantoor is 't Witte Huys veel te klein, bij Filmnet werken eind 1983 inmiddels al zestig medewerkers. Daarom wordt het pand ernaast gehuurd. Bij het doorbreken van de tussenmuren sneuvelen vele honderden eeuwenoude wandtegeltjes. De 'witjes' worden in een weekend van de muur gebikt en verdwijnen spoorloos. En daarmee krijgt Keizersgracht 319 nog een bijnaam: Het huis met de 3000 tegels.

Eigenhandig 'gerestaureerd'

Eind jaren tachtig wordt onroerendgoedhandelaar Peter Jongmans de nieuwe eigenaar en bewoner van Keizersgracht 319. Hij heeft 't Witte Huys al eerder willen kopen, maar pas als de prijs met 100.000 gulden is gezakt (volgens Jongmans na de mysterieuze verdwijning van de 'witjes') zet hij zijn handtekening. Hij voert zelf ook een kleine 'restauratie' uit. Van een conservator van het Rijksmuseum krijgt Jongmans de tip om de 18e-eeuwse schilderijen met een sopje van lauw water schoon te maken! 't Witte Huys figureert in deze periode ook nog in een speelfilm. Een Italiaanse regisseur is zo onder de indruk van het pand dat hij Peter Jongmans toestemming vraagt voor het opnemen van enkele scènes.

Een geheimzinnige code

In 1995 wordt 't Witte Huys verkocht aan een kleinzoon van Johann Thomas Douqué. En daarmee keert het pand na ruim vijftig jaar weer terug in de familie. Voor de restauratie wordt maar liefst vijf jaar uitgetrokken. 't Witte Huys ondergaat een metamorfose, waarbij elk detail van het huis in de originele staat wordt teruggebracht. Er is nog één kwestie die de huidige bewoner voor een groot raadsel stelt. Het is tot op de dag van vandaag niet gelukt om een geheimzinnige code te kraken, die zich achter een luikje in de lambrisering van de oud-Hollandse stijlkamer bevindt ...

D B N E
A D S P F
D Q S V E
V S S T

Deze geheimzinnige code bevindt zich in de oud-Hollandse stijlkamer, achter een luikje van de lambrisering.

In de tuin van Keizersgracht 319 staan vier uitzonderlijk gave standbeelden van wit Carraramarmer. De vier vrouwen symboliseren de continenten Europa, Azië, Afrika en Amerika. De beelden zijn aan het begin van de 18^e eeuw gemaakt en in 1995 in de tuin van Keizersgracht 319 geplaatst.

Het continent Europa wordt in de 18^e eeuw gezien als de koningin van de wereld. Ze draagt daarom een kroon en leunt tegen een tempel uit de klassieke oudheid. Daarmee verbeeldt ze kennis en wijsheid.

Het standbeeld Azië houdt oorspronkelijk een wierokvat vast, als verwijzing naar de geurstoffen uit het Verre Oosten.

Het standbeeld Afrika heeft een tijgerhuid over haar schouder gedrapeerd. Op haar hoofd draagt ze een olifantenkop met een slurf.

Amerika draagt een verentooi, als verwijzing naar de Indianen als de oorspronkelijke bewoners van het continent. Onder haar linkervoet ligt een afgehakt hoofd.

